

Полтавська державна аграрна академія

**ЕКОНОМІЧНИЙ, ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ТА
ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПІДТРИМКИ І
РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА**

Колективна монографія

**За редакцією О. В. Калашник, Х. З. Махмудова,
І. О. Яснолоб**

Полтава – 2019

УДК 330
Е 45

Рецензенти:

Г. О. Бірта, д-р с.-г. наук, проф., завідувач кафедри товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

В. В. Писаренко, д-р екон. наук, проф., завідувач кафедри маркетингу Полтавської державної аграрної академії

В. П. Писаренко, д-р наук з держ. управл., проф., професор кафедри публічного управління та адміністрування Полтавської державної аграрної академії

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Полтавської державної аграрної академії (протокол № 2 від 29.10.2019 р.)

Е 45 Економічний, організаційний та правовий механізм підтримки і розвитку підприємництва : колективна монографія ; за ред. О. В. Калашник, Х. З. Махмудова, І. О. Яснолоб. Полтава : Видавництво ПП «Астрая», 2019. 364 с.

ISBN 978-617-7669-49-3

У колективній монографії з позицій міждисциплінарного підходу викладено результати досліджень економічного, організаційного та правового механізму підтримки і розвитку підприємництва. Наведено особливості вітчизняного та зарубіжного досвіду розвитку підприємництва. Розглянуто організаційно-економічні та фінансові аспекти розвитку підприємництва. Визначено особливості сучасного правового регулювання діяльності суб'єктів господарювання. Досліджено сучасні аспекти управління підприємницькою діяльністю суб'єктів господарювання. Означено особливості формування асортименту товарів як інструмент підприємницької діяльності суб'єктів господарювання. Розкрито деякі питання щодо якості та безпечності товарів як складової підприємницької діяльності суб'єктів господарювання. Розглянуто інноваційні технології розвитку у сфері економіки, підприємництва. Виявлені економічні, соціальні та правові аспекти розвитку сільських територій. Наведені проблеми розвитку бізнес-освіти та управління знаннями.

Колективна монографія є частиною науково-дослідних тем Полтавської державної аграрної академії «Економічний, організаційний та правовий механізм підтримки і розвитку підприємництва» (номер державної реєстрації 0117U003103 від 22.02.2017 р.) та «Концепція розвитку енергоефективних і енергонезалежних сільських територій задля зміцнення конкурентоспроможності національної економіки» (номер державної реєстрації 0119U100028 від 10.01.2019 р.).

Розраховано на науковців, викладачів, керівників і спеціалістів органів державного управління, фахівців агроформувань, аспірантів, студентів і всіх, хто цікавиться питаннями використання альтернативних джерел енергії в умовах сільських територій.

УДК 330

Автори вміщених матеріалів висловлюють власну думку, яка не завжди збігається з позицією редакції. За зміст матеріалів відповідальність несуть автори.

ISBN 978-617-7669-49-3

© Колектив авторів, 2019.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА	9
1.1. Досвід брендингу компанії Ford (<i>Дем'яненко Н. В., Світлична А. В., Самойлик Ю. В.</i>)	9
1.2. Implementation of foreign experience of transnationalization in the context of globalization (<i>Korneva N.</i>)	16
1.3. Підтримка та розвиток інтернаціоналізації МСП як ефективний механізм реалізації експортного потенціалу підприємств малого та середнього бізнесу (<i>Лісіца В. В.</i>)	20
1.4. Сутнісні характеристики та методи витрат в системі менеджменту аграрних підприємств для цілей обліку (<i>Пилипенко К. А.</i>)	29
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА	40
2.1. Спрощена система оподаткування суб'єктів малого підприємництва: організаційно-обліковий аспект (<i>Дорогань-Писаренко Л. О., Романченко Ю. О.</i>)	40
2.2. Технологічна реструктуризація підприємства агропродовольчого сектору як умова підвищення його конкурентоспроможності (<i>Дячков Д. В., Вовк М. О.</i>)	48
2.3. Організаційно-економічний потенціал підвищення конкурентоспроможності підприємств (<i>Загребельна І. Л., Тандур К. М., Рундіна Ю. В.</i>)	55
2.4. Електронна торгівля: організаційні та облікові аспекти (<i>Лега О. В., Прийдак Т. Б., Яловега Л. В.</i>)	62
2.5. Інституціональні механізми управління трансакційними витратами в агропродовольчій сфері (<i>Плаксієнко В. Я., Черненко К. В., Ліпський Р. В.</i>)	72
2.6. Тенденції і перспективи розвитку підприємництва в Україні (<i>Устік Т. В., Махмудов Е. Х., Ланишуфа Є. В.</i>)	80
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	87
3.1. Вплив цінової та збутової політики на конкурентоспроможність підприємства в контексті законодавства ЄС (<i>Калюжна Ю. П., Даниленко В. І., Боровик Т. В., Писаренко С. В.</i>)	87

3.2. Адміністративно-правові аспекти здійснення державного контролю (нагляду) у сфері господарської діяльності (<i>Кальян О. С., Козаченко Ю. А.</i>)	94
3.3. Реєстраційні процедури як інструмент управління підприємницькою діяльністю суб'єктів господарювання (<i>Луній Є. А., Нестеренко Н. М.</i>)	102
3.4. Формування правової компетентності майбутніх підприємців (<i>Осташова В. О.</i>)	109
3.5. Переоцінка основних засобів: облікові аспекти та вплив на показники фінансової звітності підприємства (<i>Прийдак Т. Б., Мокієнко Т. В., Нездойминога О. Є.</i>)	115

РОЗДІЛ 4. СУЧАСНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

4.1. Корпоративна культура як інструмент ефективного управління персоналом готельної індустрії (<i>Архіпова С. П., Польова Л. В.</i>)	127
4.2. Перспективи використання рослинної сировини та купажованих жирів в технології м'ясопродуктів (<i>Будник Н. В., Кайнаш А. П., Бобошко С. О., Сахарова О. І.</i>)	133
4.3. Вибір методичного підходу і методу оцінки вартості сільськогосподарського бізнесу для інвестування (<i>Махмудов Х. З., Сівіцька Ю. О., Махмудова І. В.</i>)	138
4.4. Управління розвитком підприємництва у митній сфері (<i>Мороз С. Е., Калашник О. В., Лисак Д. Г.</i>)	147
4.5. Управління центрами витрат як інструмент ефективної підприємницької діяльності (<i>Олійник А. С., Терещенко І. О., Дмитренко О. Ю., Пушміна О. В.</i>)	153
4.6. Теоретико-методологічні засади соціально-психологічного аналізу управління підприємствами агропромислового комплексу (<i>Подлесна Г. В., Ільченко А. М.</i>)	160
4.7. Організаційна культура як фактор формування ефективної діяльності підприємницьких структур (<i>Сазонова Т. О., Шultzженко І. В.</i>)	167
4.8. Технологічні аспекти підвищення ефективності садівництва в Україні (<i>Хмельницька Є. В.</i>)	173
4.9. Ризики в суспільстві (соціально-філософський аспект) (<i>Шейко С. В., Колодій О. С., Кальян С. Є.</i>)	180

РОЗДІЛ 5. ФОРМУВАННЯ АСОРТИМЕНТУ ТОВАРІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	188
5.1. Бізнес-процес «Управління асортиментом»: теоретичні основи (<i>Гордієнко С., Мороз С. Е.</i>)	188
5.2. Використання маркетингу для просування органічної продукції на споживчі ринки (<i>Лозинська Т. М., Вінюкова О. Б.</i>)	195
5.3. Оцінка та аналіз ринку молока в Україні (<i>Махмудова І. В., Михайлова О. С.</i>)	202
5.4. Актуальні аспекти формування асортименту пива (<i>Назаренко В. О., Горячова О. О., Офіленко Н. О., Котова З. Я.</i>)	209
5.5. Створення медичних перев'язувальних засобів пролонгованої дії (<i>Щуцька Г. В., Супрун Н. П.</i>)	216
РОЗДІЛ 6. ЯКІСТЬ ТА БЕЗПЕЧНІСТЬ ТОВАРІВ ЯК СКЛАДОВА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	224
6.1. Вплив екологічних факторів на пшеницю яру тверду (<i>Бараболя О. В., Жемела Г. П.</i>)	224
6.2. Технічне регулювання мийних засобів в Україні: стан та проблеми (<i>Басова Ю. О., Губа Л. М., Кобищан Г. Д.</i>)	229
6.3. Безпечність харчових добавок та їх вплив на здоров'я людини (<i>Бірта Г. О., Бургу Ю. Г., Флока Л. В.</i>)	238
6.4. Вивчення доцільності використання рослинної сировини в технології м'ясних напівфабрикатів (<i>Будник Н. В., Кайнаш А. П., Ткаченко К. О., Поліковська Ю. О.</i>)	245
6.5. Використання нетрадиційної рослинної сировини у технології борошняних виробів як складова підприємницької діяльності закладів ресторанного господарства (<i>Горобець О. М., Бородай А. Б.</i>)	250
6.6. Екоефективність текстильного виробництва (<i>Кириченко О. В., Пелик Л. В.</i>)	260
6.7. Нові вимоги до систем управління безпекою харчових продуктів згідно з ISO 22000:2018 (<i>Лисенко О. М.</i>)	266
6.8. Перспективи покращення експортних можливостей підприємств олійно-жирової галузі (<i>Ремізова Ю. О.</i>)	273
6.9. Технологічні основи виробництва органічної продукції свинарства (<i>Усенко С. О., Мазанько М. О., Шостя А. М., Усенко О. О., Слинько В. Г., Чухліб Є. В., Березницький В. І.</i>)	279
6.10. Дослідження якості штучної ікри (<i>Юдічева О. П., Ремізова Н. Л., Корсун А. В.</i>)	286

РОЗДІЛ 7. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА	297
7.1. Проблеми та перспективи впровадження агроінновацій у практику господарювання суб'єктів підприємницької діяльності (<i>Воронько-Невіднича Т. В., Кошулько А. В., Шевченко О. С.</i>)	297
7.2. Основні засади впровадження енергозберігаючих технологій в рослинництві (<i>Калініченко О. В.</i>)	303
7.3. Цифрове сільське господарство: зарубіжний досвід та особливості впровадження й використання в Україні (<i>Шерстюк Л. М., Нездойминога О. Є.</i>)	310
РОЗДІЛ 8. ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	319
8.1. Економічні аспекти розвитку аграрних підприємств України (<i>Дядик Т. В., Волошина Є. О., Іванов М. В.</i>)	319
8.2. Управління земельними ресурсами в контексті сталого розвитку сільських територій та продовольчої безпеки (<i>Зось-Кіор М. В., Ільїн В. Ю., Марков Р. В.</i>)	326
8.3. Економічні аспекти розвитку Полтавської області в умовах проведення децентралізації (<i>Нездойминога О. Є., Красота О. Г., Ходаківська Л. О.</i>)	334
8.4. Особливості оцінки енергетичного потенціалу сільських територій (<i>Яснолоб І. О., Чайка Т. О., Зоря О. П.</i>)	342
РОЗДІЛ 9. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ БІЗНЕС-ОСВІТИ ТА УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ	350
9.1. Дослідницька компетентність – інтегрально значуща якість майбутнього підприємця (<i>Діденко Є. П.</i>)	350
9.2. Формування дослідницької компетентності майбутніх підприємців як передумова підвищення якості освіти (<i>Шиян Н. І., Діденко Є. П.</i>)	357

ПЕРЕДМОВА

Сьогодні підприємництво, як провідний сектор ринкової економіки країни, відіграє найважливішу роль в досягненні економічного успіху держави, підвищення темпів зростання валового внутрішнього продукту та рівня життя населення. Воно базується на самостійній, ініціативній, систематичній, на власний ризик, діяльності, будучи основою інноваційного і продуктивного характеру економіки.

Підприємництво створює передумови та забезпечує освоєння нових перспективних виробництв, сприяє інтелектуальному розвитку суспільства, створення ефективного конкурентного середовища, зміцнення регіональних економік і розвитку сільських територій. Крім того, підприємницька діяльність створює механізми досягнення стійкого розвитку економіки країни з урахуванням екологічних, економічних і соціальних компонентів.

Таким чином, мале підприємництво – це істотна складова ринкового господарства, невід’ємний елемент конкурентного механізму. Мале підприємництво дає ринковій економіці гнучкість, мобілізує фінансові та виробничі ресурси населення, несе в собі могутній антимонопольний потенціал, слугує серйозним фактором структурної перебудови і забезпечення проривів науково-технічного прогресу, вирішує проблему зайнятості та інші соціальні проблеми ринкового господарства. Ось чому становлення та розвиток підприємництва являє собою стратегічну задачу реформаційної економічної політики.

В той же час, становлення та розвиток підприємництва відбувається в контексті конкретних суспільно-економічних умов та під впливом складної системи внутрішніх і зовнішніх чинників, які, з одного боку, стимулюють процеси розвитку, а з іншого, – стримують їх. Недосконалість організаційно-економічного механізму розвитку підприємництва призводить до неефективного управління ресурсами, що в умовах інтеграції економіки, стають особливо чутливими до якості та характеру управлінських рішень. Отже, набувають актуальності наукові дослідження щодо економічного, організаційного та правового механізму підтримки і розвитку підприємництва в Україні в сучасних умовах господарювання.

Коллективна монографія містить й узагальнює результати дослідження авторів з різних наукових установ, закладів вищої освіти України, науково-дослідних установ, що відображають сучасні досягнення вітчизняної науки в дослідженні порушеної проблеми. Звичайно, що однією з особливостей цієї праці є багатоманіття поглядів, які об’єднує в єдине ціле спільна ідея – економічний, організаційний та правовий механізм підтримки і розвитку підприємництва в сучасних умовах господарювання. Автори розміщених у колективній монографії

матеріалів висловлюють власну думку, яка не завжди збігається з науковою позицією редакції. За зміст матеріалів відповідальність несуть автори.

Колективна монографія містить дев'ять розділів. У першому розділі наведені особливості вітчизняного та зарубіжного досвіду розвитку підприємництва; у другому розділі висвітлено організаційно-економічні та фінансові аспекти розвитку підприємництва; третій розділ розкриває особливості сучасного правового регулювання діяльності суб'єктів господарювання; четвертий розділ досліджує сучасні аспекти управління підприємницькою діяльністю суб'єктів господарювання; п'ятий розділ присвячено формуванню асортименту товарів як інструменту підприємницької діяльності суб'єктів господарювання; у шостому розділі розкрито деякі питання якості та безпечності товарів як складової підприємницької діяльності суб'єктів господарювання; сьомий розділ містить дослідження щодо інноваційних технологій розвитку у сфері економіки, підприємництва; у восьмому розділі наведено економічні, соціальні та правові аспекти розвитку сільських територій; заключний, дев'ятий, розділ присвячено проблемам розвитку бізнес-освіти та управління знаннями.

Ми переконані, що саме спільні зусилля учених різних наукових поглядів можуть сприяти покращенню економічного, організаційного та правового механізму підтримки підприємництва задля його розвитку. Впевнені, що подальша творча співпраця між дослідниками буде сприяти продукуванню перспективних концептуальних підходів до вирішення наукової проблеми та розвитку економічного, організаційного та правового механізму підтримки підприємництва в Україні у сучасних умовах господарювання.

Дана колективна монографія, з огляду на глибинність і різнобічність проблем підтримки і розвитку підприємництва, не в змозі дати вичерпну відповідь на усі поставлені в ній питання, не кажучи вже про ті аспекти, які з певних міркувань не знайшли у цьому дослідженні відображення. Проте сподіваємося, що здійснені у монографії напрацювання теоретичного, методичного, аналітичного та практичного характеру будуть корисними для науковців, викладачів, керівників і спеціалістів, що працюють у цих напрямках, керівників і спеціалістів, органів державного управління, фахівців різних галузей, аспірантів, студентів і всіх, хто цікавиться питаннями щодо підтримки і розвитку підприємництва.

6.2. Технічне регулювання мийних засобів в Україні: стан та проблеми

*Басова Ю. О., канд. техн. наук, доцент,
Губа Л. М., канд. техн. наук, доцент,
Кобищан Г. Д., канд. техн. наук, доцент*

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Стан системи технічного регулювання в Україні є актуальним питанням сьогодення. Вступ України до СОТ та наміри щодо тісної інтеграції з Європейським Союзом, зобов'язують країну адаптувати свою систему технічного регулювання до міжнародних та європейських підходів. Технічне регулювання є важливим інструментом для забезпечення конкурентоспроможності підприємств, інтеграції у міжнародну торгівлю та захисту прав споживачів [1, 2]. Особливої уваги заслуговує технічне регулювання товарів, що несуть потенційну небезпеку для споживачів та навколишнього середовища, до яких належать і мийні засоби [3].

Мета роботи – розглянути стан технічного регулювання мийних засобів та розробити рекомендації щодо його удосконалення, що зумовлено активізацією зовнішньо-торговельних відносин України із країнами ЄС.

Аналіз загального товарообігу України за 2015–2018 рр. показує стійку тенденцію до зростання (табл. 1).

1. Товарообіг України у 2015–2018 роках, млн дол. США

Рік	Товарообіг	Імпорт	Експорт	Сальдо
2015	74 740	36 570	38 171	1 601
2016	75 234	38 870	36 364	-2 505
2017	92 797	49 537	43 260	-6 277
2018	104 204	56 875	47 329	-9 547

Джерело: дані [4].

Так, за вказаний період загальний товарообіг виріс на 39,4 %, але частка експорту в ньому зменшилась до 45,4 % проти 51,0 % в 2015 р., про що свідчить і збільшення обсягів від'ємного сальдо (рис. 1). При цьому динаміка експорту залишалась позитивною.

¹ Кожушко Г. М., Басова Ю. О., Губа Л. М. Розвиток системи технічного регулювання – шлях підвищення енергоекономічності та якості світлотехнічної продукції. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Сер. Технічні науки*. 2015. № 1 (73). С. 88–96.

² Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: економічні виклики та нові можливості : наукова доповідь / за ред. В. М. Гейця, Т. О. Осташко. Київ, 2016. 184 с.

³ Басова Ю. О., Губа Ю. О. Стан системи технічного регулювання мийних засобів в Україні. *Сучасне матеріалознавство та товарознавство: теорія, практика, освіта* : матеріали VI-ої Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Полтава, 14–15 берез. 2017 р.). Полтава : ПУЕТ, 2017. С. 227–230.

⁴ Митна статистика зовнішньої торгівлі товарами. URL : http://sfs.gov.ua/mytna_statystyka/richni_rokaznyky/305879.html (дата звернення: 28.08.2019 р.).

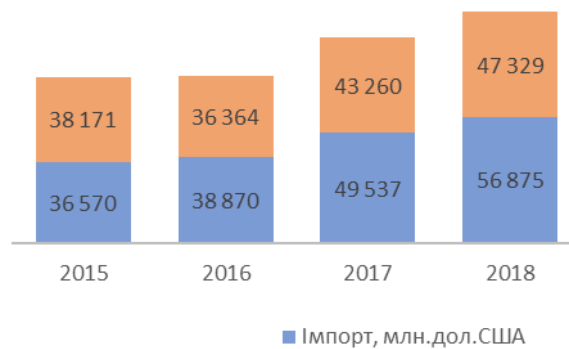

Рис. 1. Динаміка структури загального товарообігу України за 2015–2018 рр., млн дол. США

Джерело: дані [328].

Тенденції зовнішньої торгівлі України мийними засобами, у порівнянні із загальним товарообігом, мають свої особливості (табл. 2).

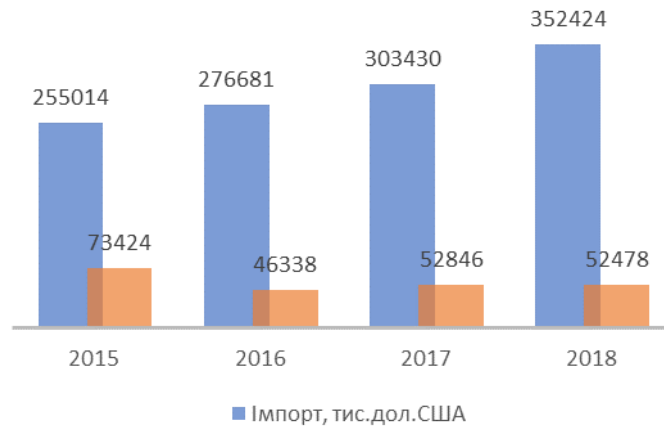
2. Зовнішня торгівля України за товарною позицією 34 «Мило, поверхнево-активні органічні речовини, мийні засоби» за 2015–2018 рр., тис. дол. США

Рік	Імпорт		Експорт		Сальдо
	вартість	частка, %	вартість	частка, %	
2015	255014	0,70	73424	0,19	-181590
2016	276681	0,71	46338	0,13	-230343
2017	303430	0,61	52846	0,12	-250584
2018	352424	0,62	52478	0,11	-299946

Джерело: дані [328].

Так, частка мийних засобів в загальному товарообігу України зменшилась за досліджуваний період на 0,08 %. Зміни в їх імпорті несуттєві, при цьому залишається тенденція до збільшення обсягів (з 255014 тис. дол. США в 2015 р. до 352424 тис. дол. США в 2018 р.).

Тенденції експорту з України мила, поверхнево-активних органічних речовин та мийних засобів є негативними і показують скорочення як в абсолютних показниках, так і в їх частці у загальному експорті товарів з України (з 0,19 % у 2015 р. до 0,11 % у 2018 р.). Структуру сумарного обсягу імпорту та експорту мила, поверхнево-активних органічних речовин та мийних засобів за 4 роки наведено на рис. 2.

2. Структура сумарного обсягу імпорту та експорту мила, поверхнево-активних органічних речовин та мийних засобів за 2015–2018 рр., тис. дол. США

Джерело: дані [328].

Однією із суттєвих причин, що зумовлюють скорочення обсягів експорту з України мийних засобів, слід вказати саме неузгодженість національних нормативних документів, що регулюють якість та безпечність мийних засобів із європейськими.

Імпортуються мийні засоби в Україну переважно з таких країн ЄС, як Польща, Німеччина, Чехія. А серед країн-експортерів мийних засобів українського виробництва слід назвати Республіку Молдова, а також Білорусь, Казахстан, Азербайджан, тобто країни бывшего СНГ, на території яких діють переважно міждержавні стандарти (ГОСТ), що спрощує обмін товарами (табл. 3).

3. Динаміка зовнішньої торгівлі України по товарній позиції 3402 «Поверхнево-активні речовини, засоби для прання, миття та чищення» із зазначенням основних країн-контрагентів, тис. дол. США

Країна-контрагент	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
<i>Імпорт</i>				
Польща	28635	34949	38558	48058
Німеччина	22638	25375	27316	31443
Російська Федерація	15559	14700	-	-
Чехія	-	-	18163	17235
Інші	88928	96915	105374	115486
<i>Експорт</i>				
Російська Федерація	18709	-	-	-
Білорусь	2033	-	2295	2357
Казахстан	1944	-	1826	-
Молдова, Республіка	-	2170	2207	2435
Франція	-	2084	-	-
Велика Британія	-	1933	-	-
Азербайджан	-	-	-	1900
Інші	10738	12169	13841	10292

Джерело: дані [328].

Таким чином, гармонізація нормативних документів, що регламентують якість та безпечність мийних засобів в Україні, із європейськими, дозволить змінити динаміку експорту на позитивну і розширити перелік країн-експортерів із ЄС.

Мийний засіб – будь-яка речовина або препарат, що містить мило та/або інші поверхнево-активні речовини (ПАР), призначені для прання або очищення та використання в побуті і промисловості, у формі рідини, порошку, пасти, бруска, плитки, таблетки тощо [5]. Світова наука класифікує їх як найнебезпечніші для здоров'я людини і навколишнього середовища хімічні речовини зі всіх речовин, із якими споживач контактує у побуті. Наявність у складі мийних засобів ПАР, фосфатів, багатьох інших компонентів суворо контролюється, оскільки при перевищенні дозування організму людини може бути завдано істотної шкоди. ПАР погано видаляються на очисних спорудах, що може призвести до утворення піни, як на поверхні відкритих водойм, так і на поверхні питної води, особливо при недостатньому біологічному розкладанні ПАР. Фосфати можуть спричиняти розвиток несприятливих змін у водному середовищі. Найнебезпечніша із них – збільшення поживних речовин, які викликають прискорене розростання водоростей і більш високих форм рослин. Це призводить до порушення балансу організмів [6, 7, 8].

В Україні діють такі основні документи, що регулюють якість та безпеку мийних засобів:

– Технічний регламент мийних засобів, затверджений наказом Кабінету Міністрів України від 20.08.2008 р. № 717 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України 28.08.2013 р. № 632) [329].

– ДСТУ 2972:2010 «Засоби мийні синтетичні порошкоподібні. Загальні технічні вимоги та методи випробування» [9];

– СОУ OEM 08.002.012.065:2016 Засоби мийні та засоби для чищення. Екологічні критерії оцінювання життєвого циклу [332].

Технічний регламент мийних засобів розроблений з урахуванням Регламенту № 648/2004 Європейського Парламенту та Ради ЄС від 31 березня 2004 р. про мийні засоби [329]. Технічним регламентом мийних

⁵ Технічний регламент мийних засобів, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України 20.08.2008 р. № 717 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 12 червня 2013 р. № 408). URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/408-2013-%D0%BF>.

⁶ Regulation (EC) No 648/2004 of the European Parliament and of the Council of 31 March 2004 on detergents.– OJ L 104, 8.4.2004. P. 1–35.

⁷ Будьмо уважні купуючи миючі засоби. URL : <http://www.consumer-cv.gov.ua/budmo-uvazhni-kuuyuchy-muyuchi-zasoby/> (дата звернення: 29.08.2019 р.).

⁸ Берзіна С., Мукомела А. Оновлений екологічний стандарт на мийні засоби: методи оцінювання та застосування у сфері публічних закупівель. *Надзвичайна ситуація* +. 2018. Жовтень. С. 34–39. URL : https://www.ecolabel.org.ua/images/page/ns-2018_10_miyuchi_zasoby.pdf.

⁹ ДСТУ 2972:2010. Засоби мийні синтетичні порошкоподібні. Загальні технічні вимоги та методи випробувань; введ. 2010-12-27. Київ : Держспоживстандарт України, 2011. 11 с.

засобів встановлюються вимоги, що стосуються: рівня біологічного розкладу поверхнево-активних речовин; маркування мийних засобів; інформації, яка надається на запит визначених законодавством органів виконавчої влади; обмеження щодо вмісту фосфатів та інших сполук фосфору в мийних засобах.

ДСТУ 2972:2010 призначений лише для порошкоподібних мийних засобів і є добровільним до застосування. Цей стандарт встановлює вимоги лише до загальних технічних вимог виробництва та методів випробовування. Тому значна більшість інших видів мийних засобів та засобів для чищення виробляється відповідно до технічних умов (ТУ), які є власністю виробника і, по суті, конфіденційним документом [333]. З 2016 р. ТУ не потребують державної перевірки та реєстрації.

СОУ OEM 08.002.012.065:2016 встановлює критерії визначення переваг засобів щодо їх потенційних впливів на стан довкілля та здоров'я людини впродовж життєвого циклу та містить принципи застосування екологічних маркувань та декларацій. Стандарт поширюється на порошки, гелі, рідини, пасти, бруски, плитки, таблетки, аерозолі тощо. Вимоги стандарту адаптовані до вимог актів права ЄС, зокрема [332]:

- Регламенту Європейського парламенту та Ради (ЄС) № 1907/2006 від 18 грудня 2006 р. щодо реєстрації, оцінки, дозволу і обмеження хімічних речовин (REACH);

- Регламенту Європейського Парламенту та Ради (ЄС) № 1272/2008 від 16 грудня 2008 р. про класифікацію, маркування та пакування речовин та сумішей (CLP) [10, 11].

СанПіН 6026 Б-91. «Санитарные правила и нормы по производству и применению товаров бытовой химии», який містив гігієнічні вимоги до товарів побутової хімії, у 2018 р. в Україні був скасований. Проте, Міністерство охорони здоров'я України досі не запропонувало альтернативу цьому документу. Тобто, лише Технічний регламент мийних засобів є документом, підтвердження відповідності якому є обов'язковою вимогою.

Технічний регламент включає наступні розділи: загальну частину; рівень біологічного розкладу поверхнево-активних речовин, які входять до складу мийного засобу; обмеження щодо вмісту фосфатів та інших фосфорних сполук у мийних засобах; маркування мийного засобу; випробування мийних засобів та поверхнево-активних речовин, що входять до їх складу; інформація, яка надається виробниками мийних засобів; процедура оцінки відповідності та додатків (обмеження щодо вмісту фосфатів та інших сполук фосфору в мийних засобах; маркування

¹⁰ Засоби мийні та засоби для чищення. URL : <https://www.ecolabel.org.ua/katehorii-tovariv/zasobi-mijni-ta-zasobi-dlya-chishchennya> (дата звернення: 28.08.2019 р.).

¹¹ Берзіна С., Мукомела А., Перминова С. Що означає «екологічний засіб» і чи існують правила застосування екологічного маркування мийних засобів? URL : <http://ecolog-ua.com/news/shcho-oznachayе-ekologichnyy-zasib-i-chy-isnyuyut-pravylyа-zastosuvannya-ekologichnogo> (дата звернення: 18.09.2019 р.).

та інгредієнти мийного засобу: інформація про склад мийного засобу; інформація про дозування мийного засобу; технічний опис інгредієнтів; публікація технічного опису інгредієнтів).

В загальній частині документу уточнено значення таких основних термінів, як «здатність до первинного біологічного розкладу поверхнево-активної речовини»; «здатність до повного біологічного розкладу поверхнево-активної речовини»; «інгредієнт»; «мийний засіб»; «мило тверде»; «очищення»; «поверхнево-активна речовина»; «пральний порошок»; «прання»; «препарат»; «промисловий мийний засіб»; «речовина» [12].

Вимоги Технічного регламенту поширюються на:

– мийні засоби, призначені для прання або очищення та введені в обіг на території України для потреб споживача (користувача);

– мийні засоби, призначені для замочування, полоскання, підкромалювання, апретування, пом'якшування або вибілювання виробів з тканин;

– мийні засоби, призначені для очищення поверхонь, матеріалів, виробів, механізмів, механічних пристроїв, транспортних засобів та допоміжного обладнання, інструментарію, апаратури тощо;

– інші мийні засоби, призначені для використання під час прання та очищення [329, 332].

Вимоги цього Технічного регламенту не поширюються на мило тверде; косметичні засоби; поверхнево-активні речовини, які мають дезінфікуючі властивості та мийні засоби, що містять не більш як 0,2 % ПАВ.

Згідно з пунктом 7 Технічного регламенту, рівень повного біологічного розкладу поверхнево-активних речовин, що входять до складу мийного засобу, повинен становити за 28 днів не менш як 60 % (за двоокисом вуглецю) або 70 % (за загальним органічним вуглецем). У разі, коли рівень повного біологічного розкладу поверхнево-активних речовин, що входять до складу мийного засобу, є менш як 60 % (за двоокисом вуглецю) або 70 % (за загальним органічним вуглецем), для промислових мийних засобів повинна застосовуватися вимога щодо первинного біологічного розкладу поверхнево-активних речовин. Пункт 8 регламентує рівень первинного біологічного розкладу поверхнево-активних речовин, що входять до складу мийного засобу, на рівні не менш ніж 80 відсотків.

Пунктом 10 та Додатком 1 Технічного регламенту встановлено обмеження щодо вмісту фосфатів та інших сполук фосфору в мийних засобах. Так, згідно з Додатком 1, починаючи з 26.12.2014 р. у пральному порошку загальний вміст фосфору не повинен становити чи

¹² Сак О. Затвердження зміни до технічного регламенту мийних засобів. *Стандартизація. Сертифікація. Якість*. 2014. № 1. С. 22–23. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ssia_2014_1_9. (дата звернення: 12.09.2019 р.).

перевищувати 0,5 грама в рекомендованій кількості та/або дозуванні прального порошку для використання в основному циклі процесу прання у жорсткій воді для стандартного завантаження пральної машини. А з 01.01.2017 р. в мийних засобах для побутових посудомийних машин загальний вміст фосфору не повинен становити чи перевищувати 0,3 грама в стандартній дозі мийного засобу для використання в основному циклі миття для завантаження посудомийної машини столовим набором на 12 персон [329, 13].

Показник визначається залежно від виду засобу.

Питання, які пов'язані з класифікацією небезпеки як складників, так і самих мийних засобів згідно з вимогами міжнародних стандартів (зокрема UN GHS), програм, рекомендацій та європейського права, поки нерегульовані в Україні [14].

У пп. 11, 14 Технічного регламенту передбачено вимоги до маркування мийних засобів. Встановлено, що маркування рідкого мийного засобу не повинне містити графічного зображення продуктів харчування, зокрема фруктів, коли таке зображення може ввести споживача (користувача) в оману стосовно його застосування, крім випадків зображення продуктів харчування разом з речами побуту, що прямо вказують на призначення засобу.

Для проведення оцінки відповідності мийних засобів Технічним регламентом пропонується дві схеми:

- внутрішній контроль виробництва з проведенням випробувань продукції під наглядом – модуль оцінки відповідності A1;
- відповідність на основі перевірки продукції – модуль оцінки відповідності F1.

Вибір – за виробником або його уповноваженим представником. Указані модулі визначені у модулях оцінки відповідності, які використовують для розроблення процедур оцінки відповідності, затверджених постановою КМУ від 13.01.2016 р. № 95.

Найпростішою з них представляється оцінка відповідності партії миючих засобів, де під час робіт буде проведена сертифікація побутової хімії та отримано сертифікат відповідності, який необхідно вказати в декларації про відповідність. Декларування по модулю A1 може виявитися цікавим тим суб'єктам господарювання, які планують реалізацію миючих засобів на постійній основі, проте підготовка документів, що підтверджують відповідність побутової хімії вимогам регламенту, не проста по суті і ускладнюється недосконалістю

¹³ Янев О. Коментар до нової редакції технічного регламенту мийних засобів. URL : https://protocol.ua/ua/komentar_do_novoi_redaktsii_tehnichnogo_reglamentu_miynih_zasobiv/ (дата звернення: 28.08.2019 р.).

¹⁴ Берзіна С., Мукомела А., Перминова С. Про небезпеки мийних засобів для довкілля і здоров'я людини: показники і методи оцінювання. URL : <http://ecolog-ua.com/news/pro-nebezpeky-myunyh-zasobiv-dlya-dovkillya-i-zdorovya-lyudyny-pokaznyky-i-metody-ocinyuvannya> (дата звернення: 11.09.2019 р.).

законодавства в галузі технічного регулювання [329, 15, 16].

За результатами робіт з оцінки відповідності виробник (його представник) повинен сформувати у себе технічний файл (комплект документів), який даватиме змогу оцінити відповідність мийних засобів вимогам регламенту (рис. 3) [338].

Зазначений комплект документації повинен зберігатися виробником або його уповноваженим представником 5 років після виготовлення останньої партії мийного засобу.

Наразі розробляється проект по модернізації цього регламенту, адже стан гармонізації технічних регламентів із регламентами ЄС, що мають найбільший вплив на розвиток хімічної галузі, нині є незадовільний [329, 332]. Зокрема, проблему становить використання для виготовлення мийних засобів в Україні фосфатів, що з січня 2017 р. заборонено у Європейському Союзі. На даний момент, в Україні лише зареєстровано законопроект, який з 01.01.2019 р. забороняв би продавати мийні засоби з часткою фосфору більш ніж 5 % [17, 18].

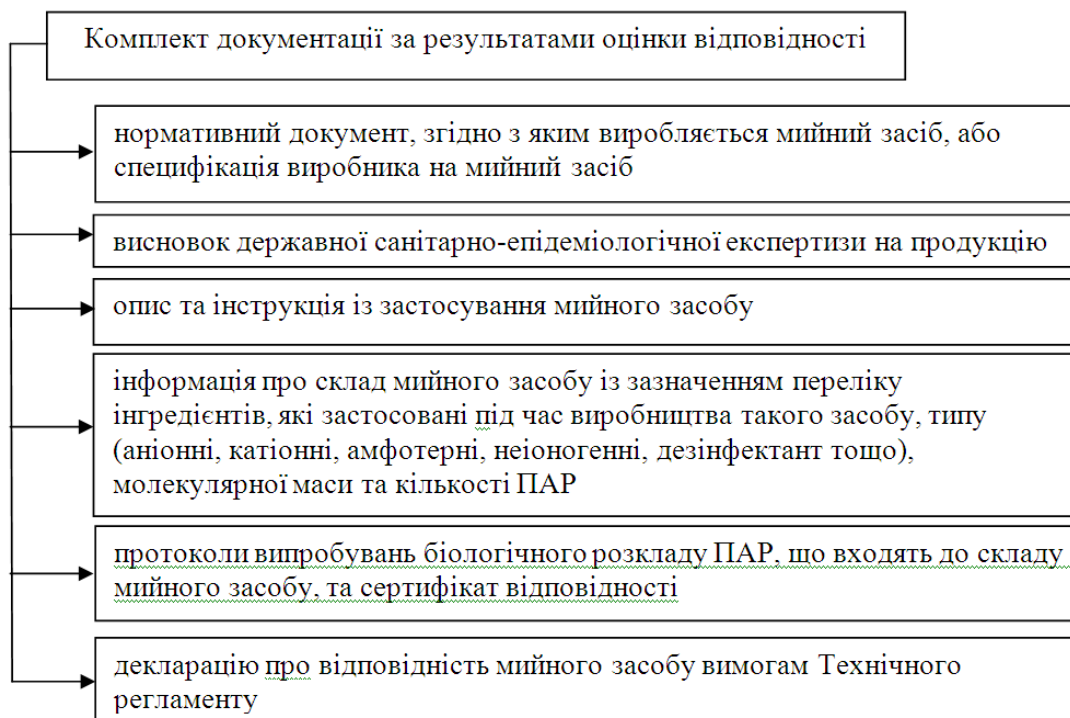

Рис. 3. Комплект документації за результатами оцінки відповідності
Джерело: дані [338].

¹⁵ Перевірка миючих засобів: чого чекати від змін. URL : <https://interbuh.com.ua/ua/documents/onenews/130621> (дата звернення: 12.09.2019 р.).

¹⁶ Технічний регламент мийних засобів, декларування відповідності. URL : http://adg-consulting.com.ua/services/poslugi-virobnikam/381/tehn_chniy_reglament_miynih_zasob_v_deklaruvannya_v_dpov_dnost/ (дата звернення: 12.09.2019 р.).

¹⁷ Проект Постанови про повернення на доопрацювання проекту закону України про державне регулювання у сфері мийних засобів. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64463 (дата звернення: 16.09.2019 р.).

¹⁸ Хімічний аналіз побутової хімії – дієвий метод визначення якості продукції. URL : <https://otava.ua/himichnyj-analiz-pobutovoyi-himiyi-diyevyj-metod-vyznachennya-yakosti-produktsiyi/> (дата звернення: 14.09.2019 р.).

За результатом аналізу стану технічного регулювання в Україні слід зауважити наступне:

- основним нормативним документом, що встановлює вимоги до безпечності мийних засобів в Україні, є Технічний регламент, Проект Закону України Про державне регулювання у сфері мийних засобів на даний момент відкликано з розгляду у Верховній раді;

- доцільно проаналізувати досвід країн Західної Європи щодо реалізації законодавчо-правових, організаційно-технічних та інформаційних заходів, спрямованих на перехід до виготовлення малофосфатних та безфосфатних СМЗ, та розробити нову редакцію національного стандарту України «Засоби мийні порошкоподібні. Загальні технічні вимоги та методи випробування» з урахуванням поетапного зменшення вмісту фосфатів у мийних засобах; також слід розробити національні стандарти України для рідких, пастоподібних та інших товарних форм мийних засобів;

- необхідно привести технічні умови і технологічні регламенти виробників СМЗ у відповідність з відкоригованим технічним регламентом мийних засобів і новими національними стандартами.

Наукове видання

ЕКОНОМІЧНИЙ, ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ ТА ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ПІДТРИМКИ І РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Колективна монографія

**За редакцією О. В. Калашник, Х. З. Махмудова,
І. О. Яснолоб**

Комп'ютерна верстка – Т. О. Чайка

Рекомендовано до друку Вченою радою
Полтавської державної аграрної академії

Підписано до друку 05.11.2019 р.
Формат 60x84/8. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 21,16.
Наклад 300 шт. Замовлення 2019-105

Видавництво ПП «Астроя»
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Тел.: +38 (0532) 509-167, 611-694
E-mail: astraya.pl.ua@gmail.com, веб-сайт: astraya.pl.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5599 від 19.09.2017 р.

Друк ПП «Астроя»
36014, м. Полтава, вул. Шведська, 20, кв. 4
Тел.: +38 (0532) 509-167, 611-694
Дата державної реєстрації та номер запису в ЄДР
14.12.1999 р. № 1 588 120 0000 010089